

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Martin Lačný – Anna Polačková – Michal Cirner – Gabriel Székely
Article / Článok: Dopady cezhraničnej interakcie z pohľadu aktérov cezhraničnej spolupráce
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.3.127-159>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

LAČNÝ, M. – POLAČKOVÁ, A. - CIRNER, M. – SZÉKELY, G. 2022. Dopady cezhraničnej interakcie z pohľadu aktérov cezhraničnej spolupráce. In *Politické Vedy*. Vol. 25, no. 3, pp. 127-159. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.3.127-159>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

DOPADY CEZHRANIČNEJ INTERAKCIE Z POHL'ADU AKTÉROV CEZHRANIČNEJ SPOLUPRÁCE¹

IMPACTS OF CROSS-BORDER INTERACTION FROM THE PERSPECTIVE OF CROSS-BORDER COOPERATION ACTORS

**Martin Lačný – Anna Polačková –
Michal Cirner – Gabriel Székely***

ABSTRACT

Cross-border cooperation represents a "laboratory" of the international integration process, in which synergy is created between the diverse political, economic, cultural and social characteristics of the actors involved. The present paper examines perceptions of local cross-border cooperation actors in Slovak-Ukrainian borderlands. It is aimed 1) to identify their perceptions regarding the impact of more intensive cross-border interaction and expected impacts of the Association Agreement and 2) to verify the relationship between their views on

---

* Ing. Martin Lačný, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Inštitúte politológie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: martin.lacny@unipo.sk.

* Mgr. Anna Polačková, PhD. pôsobí ako odborná asistentka na Inštitúte politológie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: anna.polackova@unipo.sk.

* Mgr. Michal Cirner, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Inštitúte politológie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: michal.cirner@unipo.sk.

* Mgr. Gabriel Székely, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Inštitúte politológie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: gabriel.szekely@unipo.sk.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.3.127-159>

¹ Štúdia je čiastkovým výstupom výskumného projektu VEGA 1/0177/19 Výzvy a perspektívy cezhraničnej spolupráce v kontexte implementácie Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou, výskumného projektu APVV-15-0369 Asociačná dohoda EÚ s Ukrajinou a cezhraničná spolupráca medzi Slovenskom a Ukrajinou: dôsledky a príležitosti a výskumného projektu APVV-21-0057 Slovensko-Ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiky.

the effects of the EU-Ukraine Association Agreement implementation, as well as on deepening cross-border interaction and their tendency to perceive the EU, Ukraine or Slovakia as reliable partners. The empirical research and the statistical analysis were based on the approach proven within the EXLINEA research project. The results have revealed that the more intensive cross-border interaction has, as perceived by local actors on both sides of the border, a rather positive impact on borderlands. At the same time, perceptions regarding the reliability of Ukraine's partnership with Slovakia and the EU are seen as relatively significant correlates of attitudes of local cross-border cooperation actors. Namely, their attitudes to the effects of cross-border economic interaction, cross-border cooperation and the impacts of the Association Agreement implementation.

Key words: Cross-border Interaction, Cross-border Cooperation, Association Agreement, Perception, Ukraine, Slovakia

Úvod

Hranica je v terminológii border studies chápaná ako multifunkčná politická a sociálna inštitúcia, ktorá plní rozdeľujúce, ale aj inkluzívne funkcie, vytvára prekážky, a zároveň príležitosti pre rozvoj cezhraničnej spolupráce. (O'Dowd, 2002; Houtum, Scott, 2005; Müller, 2014) Vzťah rozdeľujúcich a inkluzívnych funkcií hranice v konkrétnom čase určuje jej charakter v zmysle vytvárania viac alebo menej priaznivých podmienok a príležitostí pre cezhraničnú spoluprácu regionálnych a lokálnych aktérov.

Po „veľkom“ rozšírení Európskej únie (EÚ) v rokoch 2004 a 2007 sa priama hranica Únie s východnými susedmi zväčšila a v prístupovom procese museli nové členské štáty aplikovať pravidlá Schengenskej dohody s cieľom zabezpečiť vonkajšiu hranicu EÚ, pokiaľ sa chceli stať súčasťou jednotného priestoru slobodného pohybu osôb, kapitálu, tovaru a služieb v rámci EÚ. Charakter hraníc nových členských štátov EÚ s ich východnými susedmi, vrátane hranice medzi Slovenskom a Ukrajinou, sa zásadne zmenil. Hranica prestala mať charakter „iba“ bilaterálnej medzištátnej hranice regulovanej medzištátnymi dohodami susediacich štátov a musela začať plniť „*bezpečnostnú funkciu*“ ochrany integrovaného priestoru celej EÚ. Z pohľadu pohybu osôb a spolupráce medzi regiónmi na jej obidvoch stranách hranica začala oveľa viac plniť „*rozdeľujúce funkcie*“ než v predchádzajúcom období od ukončenia bipolárneho konfliktu a rozpadu štruktúr Východného bloku na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia. Zároveň, s cieľom kompenzovať „*rozdeľujúce*“ funkcie novej východnej hranice a posilniť jej „*inkluzívne funkcie*“ sa EÚ rozhodla podporiť a aplikovať modely cezhraničnej spolupráce, vyvinuté pôvodne na vnútorných hraniciach EÚ, na

cezhraničnú spoluprácu na jej vonkajšej východnej hranici.

Cezhraničná spolupráca pritom predstavuje „laboratórium“ procesu medzinárodnej integrácie, v ktorom dochádza k vytváraniu synergie medzi rôznorodými politickými, ekonomickými, kultúrnymi a spoločenskými charakteristikami zúčastnených aktérov. Funkcionálne odlišnosti regionálnej ekonomiky v rámci národného hospodárstva spôsobujú, že rôznorodé regióny nemajú rovnaké potreby a priority, a nereagujú na vonkajšie podnety rovnakým spôsobom. (Varadzin, 2005) Táto heterogénnosť sa prejavuje v podobe regionálnych disparít a špecifik jednotlivých segmentov regionálnej ekonomiky. Do cezhraničnej spolupráce sa zapájajú zväčša regióny, ktoré v drivej väčšine prípadov predstavujú periférne pohraničné oblasti vlastných štátov, znevýhodnené v porovnaní s centrálnymi oblasťami, ktoré dokážu akumulovať rozvojové impulzy. Uvedené skutočnosti sú dôležité hlavne v prípade, ak existujú významné rozdiely medzi štátmi na oboch stranách hranice. (Dudinský, Dančišin, Lačný, 2017)

Teoretické východiská

Cezhraničná spolupráca sa stala predmetom výskumu v politických vedách od 80. rokov 20. storočia, pričom osobitná pozornosť sa začala venovať výskumu štátnych hraníc a ich vplyvu na regionálne a lokálne komunity žijúce v pohraničí. Hranica prestala byť skúmaná iba v tradičnom kontexte medzinárodného práva ako legálna demarkačná línia medzi suverénnymi štátmi, resp. v kontexte medzinárodných vzťahov, geopolitiky a bezpečnostných štúdií ako príčina územných konfliktov medzi štátmi. Predmetom výskumu sa stali „procesy hraničenia“, ktoré predpokladajú vzájomnú interakciu procesov „vylúčenia“ a „spájania“ cezhraničných regionálnych a lokálnych komunít (multifunkčný charakter hranice) z hľadiska formovania ich identít, vrátane predstáv o sociálnom, ekonomickom a politickom živote. (Paasi, 1991; Ruggie, 1993; Newman, Paasi, 1998; Paasi, 1998; Donnan, Wilson, 1999; Houtum, Naerssen, 2002; O'Dowd, 2002; Berg, Houtum, 2003; Sohn, 2014; Decoville, Durand, 2018; Kaucic, Sohn, 2021; Novotný, 2021) Zatiaľ čo pri tradičnom výskume hraníc bola v politických vedách hlavná pozornosť venovaná faktorom ovplyvňujúcim správanie a prijímanie rozhodnutí zo strany aktérov na národnej úrovni (vlády štátov zdieľajúcich spoločnú hranicu), hlavná pozornosť v rámci border studies je venovaná faktorom ovplyvňujúcim správanie a prijímanie rozhodnutí zo strany regionálnych a lokálnych aktérov reprezentujúcich komunity na oboch stranách hranice, resp. ich motivácie pre rozvoj cezhraničnej spolupráce, alebo naopak

motivácie pre konfliktné vzťahy spôsobené politickými, ekonomickými faktormi, prípadne faktormi identity a kultúry. (Anderson, O'Dowd 1999; Perkmann, Sum, 2002; Blatter, 2003; Blatter, 2004; Chilla, Heugel, 2019; Medeiros et al., 2020; Böhm, 2021; Dudinská, Maradyk, 2021) Výstupy border studies v podobe výskumu regionálnych a lokálnych aktérov ako „nových aktérov“ medzinárodných vzťahov sú významným prínosom pre rozvoj funkcionalizmu a neofunkcionalizmu v teórii medzinárodných vzťahov. (Haas, 1958; Keohane, Nye, 1977; Keohane, 1984; Albert, Jacobson, Lapid, 2001; Duleba, 2022) Zároveň, metodológia výskumu vypracovaná v rámci border studies, rovnako ako i získané vedecké poznatky, majú praktický význam pre poznanie a rozvoj cezhraničnej spolupráce.

Doposiaľ najväčší a najkomplexnejší výskum cezhraničnej spolupráce na vonkajšej hranici EÚ bol realizovaný v rokoch 2003 – 2005 v rámci projektu „*Lines of Exclusion as Arenas of Cooperation: Reconfiguring the External Boundaries of Europe – Policies, Practices, Perceptions*“ (EXLINEA), ktorý koordinovala Freie Universität Berlin (SRN). Výskum bol podporený v rámci 5. rámcového programu EÚ pre výskum a technologický rozvoj a bol zameraný na zisťovanie vplyvu politik EÚ a politik vlád nových členských štátov na rozvoj cezhraničnej spolupráce na vonkajších hraniciach EÚ, vrátane transformačných procesov na lokálnej úrovni v pohraničných oblastiach a správanie aktérov cezhraničnej spolupráce. Výskum bol aplikovaný na 6 prípadových štúdiách, resp. 6 úsekoch vonkajších hraníc EÚ: fínsko-ruská hranica, estónsko-ruská hranica, poľsko-ukrajinská hranica, maďarsko-ukrajinská hranica, rumunsko-moldavská hranica a severná hranica Grécka. (Kramsch et al., 2004; Houtum, Scott 2005a a 2005b; Scott, Matzeit, 2006a a 2006b) Výskumné závery, resp. zistenia prezentované v prípadových štúdiách z poľsko-ukrajinskej a maďarsko-ukrajinskej hranice poukazujú na provinčný, v hospodárskom i štrukturálnom zmysle periférny charakter pohraničných regiónov, pričom samotná hranica má uzavretý charakter a relatívne nízku priepustnosť. Kontakty medzi týmito susediacimi regiónmi sťažuje nedostatočne rozvinutá dopravná a pohraničná infraštruktúra. Ukrajinská verejná správa je zodpovedná za implementáciu národných a regionálnych sociálnych a ekonomických programov. Na cezhraničnú spoluprácu, ktorá už zo svojej povahy vychádza z decentralizovaných iniciatív zdola, t. j. na nižších úrovniach (miestnej alebo regionálnej), má nepriaznivý vplyv práve centralizovaný systém rozhodovania. Okrem rôznych druhov prekážok pri prekračovaní hraníc v individuálnej doprave boli ako hlavné bariéry brániace obchodnej výmene a spolupráci identifikované korupcia, bezpečnostné riziká, byrokracia a nestabilita legislatívnych predpisov.

Obyvatelia spomenutých regiónov na oboch stranách Schengenskej hranice by si však podľa zistení prezentovaných vo výstupoch projektu EXLINEA želali, aby bola hranica „skutočným mostom spájajúcim národy, ktorý uľahčí účinnú hospodársku a sociálnu spoluprácu“, pričom Európska únia môže v budúcnosti zohrávať katalytickú úlohu prostredníctvom politik a zdrojov podporujúcich regionálnu integráciu. (Scott, Matzeit, 2006b, s. 66)

Pokiaľ ide o výskum cezhraničnej spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici, tento doposiaľ nebol predmetom žiadneho z veľkých medzinárodných výskumných projektov. Cezhraničná spolupráca na hraniciach Slovenska, vrátane hranice s Ukrajinou, bola v slovenskej vede skúmaná prevažne z pohľadu politickej geografie v kontexte výskumu geopolitických aspektov postavenia SR (Buček, 1994) a regionálneho rozvoja pohraničných regiónov SR, vrátane ich zapojenia do medzinárodnej spolupráce v rámci euroregiónov (Faltán, 2004; Halás, 2007; Ciapin, 2017), resp. výskumu fungovania a činnosti Karpatského euroregiónu, do ktorého sú zapojení lokálni aktéri z východného Slovenska a susednej Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. (Duleba, 1993; Ivanička, 1999; Bilčík, Duleba, 2004; Žac, 2020) Prvý komplexný výskum cezhraničnej spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici sa realizoval v rokoch 2016 – 2019 v rámci projektu APVV-15-0369 Asociačná dohoda EÚ s Ukrajinou a cezhraničná spolupráca medzi Slovenskom a Ukrajinou: dôsledky a príležitosti (AASKUA). Bol zameraný na analýzu faktorov ovplyvňujúcich cezhraničnú spoluprácu na nadnárodnej (vzťahy medzi EÚ a Ukrajinou), národnej (medzivládne vzťahy SR a Ukrajiny), regionálnej a lokálnej úrovni (interakcie regionálnych a lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce). Metodológia výskumu vychádzala z vyššie spomenutého projektu EXLINEA (Duleba, 2019a; Duleba, 2019b; Székely, 2019; Lačný, Polačková, 2019), pričom predmetom analýzy boli politiky, prax a preferencie aktérov na všetkých spomínaných úrovniach. Na tento komplexný výskum priamo nadviazal výskumný projekt VEGA 1-0177-19 Výzvy a perspektívy cezhraničnej spolupráce v kontexte implementácie Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou, ktorý sa v kontexte už realizovaného základného a aplikovaného výskumu zameriava na analýzu vplyvu postupnej implementácie Asociačnej dohody, vrátane Dohody o voľnom obchode (AA/DCFTA), a vplyvu aplikácie bezvízového režimu medzi EÚ a Ukrajinou na rozvoj cezhraničnej spolupráce a regionálny rozvoj v slovensko-ukrajinskom pohraničí.

Parciálny výskum prezentovaný v tejto štúdii je zameraný na overenie vzťahu medzi percepciami lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce ohľadom intenzívnejšej cezhraničnej interakcie a očakávaných dopadov implementácie

Asociačnej dohody a ich vnímaním EÚ, Ukrajiny, resp. SR ako spoľahlivých partnerov. Vychádzali sme (podobne ako výskumníci v projekte EXLINEA) z predpokladu, že percepcie aktérov cezhraničnej spolupráce významne ovplyvňujú ich preferencie a schopnosť využiť príležitosti² pre rozvoj cezhraničnej spolupráce vytvárané exogénnymi faktormi.³ Výskum sa realizoval v pohraničných okresoch v Prešovskom a v Košickom kraji a v Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. Nami predkladaná štúdia sleduje dva základné ciele: 1) identifikovať percepcie lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce v slovensko-ukrajinskom pohraničí ohľadom dopadu intenzívnejšej cezhraničnej interakcie a očakávaných dopadov implementácie Asociačnej dohody a 2) overiť vzťah medzi názormi lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce na dopady implementácie Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou, ako aj na prehlbujúcu sa cezhraničnú interakciu a tým či vnímajú EÚ, Ukrajinu, resp. SR ako spoľahlivých partnerov. Overujeme nasledovné hypotézy:

H1: Intenzívnejšia cezhraničná interakcia je vnímaná väčšinou lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce pozitívne.

H2: Implementácia Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou prinesie z pohľadu aktérov cezhraničnej spolupráce výhody najmä pre Ukrajinu.

H3: Percepcie lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce ohľadom intenzívnejšej cezhraničnej interakcie a očakávaných dopadov implementácie Asociačnej dohody súvisia s tým, či vnímajú EÚ, Ukrajinu, resp. SR ako spoľahlivých partnerov.

---

² Štruktúra politickej príležitosti (*theory of political opportunity structure*) môže byť definovaná ako „*dimenzie politického prostredia, ktoré ponúkajú stimuly pre kolektívnu akciu podmienenú očakávaniami úspechu alebo prehry.*“ (Tarrow, 1998, s. 85) Táto teória bola pôvodne vyvinutá v rámci výskumu občianskoprávných a protestných hnutí v západných demokraciách, vrátane mechanizmov ich cezhraničného šírenia do iných krajín, t. j. ich transnárodnej difúzie (*transnational diffusion*) (Kitschelt, 1986; McAdam, 1996; Meyer, Staggenborg, 1996 a i.) a postupne si našla široké uplatnenie pri výskume mechanizmov inštitucionalizácie politických aktivít ako takých, vrátane mechanizmov inštitucionalizácie politických aktivít a procesov prekračujúcich hranice štátov (*transnational processes*), nevynímajúc ani cezhraničnú spoluprácu v rámci „*border studies*“. Priekopníkom uplatnenia tejto teórie pri výskume cezhraničnej spolupráce je profesor James Scott, ktorý sa podieľal na väčšine výskumov cezhraničnej spolupráce na vonkajšej hranici EÚ.

³ Exogénne faktory posilňujú mobilizáciu aktérov alebo naopak bránia ich mobilizácii, vytvárajú podmienky (alebo naopak) pre vznik špecifických politických preferencií, podporujú proces sformulovania politických stratégií na ich presadzovanie a vedú k vzniku nových aktérov (hnutí), ktorí predstavujú výzvu pre existujúce politické inštitúcie. (Meyer, Minkoff, 2004, s. 1457-1458)

1. Výskumná vzorka

Agentúrny zber dát⁴ sa realizoval v časovom období november 2017 – január 2018, teda približne pol roka po zavedení bezvízového režimu medzi EÚ a Ukrajinou, ako aj po ratifikácii Asociačnej dohody medzi EÚ a Ukrajinou, zahŕňajúcej komplexnú zónu voľného obchodu.⁵ Vzorka lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce (predstavitelia samospráv miest a obcí v pohraničných oblastiach, lokálni ekonomickí aktéri, zástupcovia národnostných menšín a predstavitelia jednotlivých cirkví) zahŕňala 200 respondentov na slovenskej a 200 respondentov na ukrajinskej strane hranice.

Pre neintervenčné štúdie (prieskumy) sa nevyžaduje etický súhlas, získané údaje o respondentoch boli anonymizované. Sociodemografické charakteristiky respondentov uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1: Socio-demografické charakteristiky respondentov

	Slovensko (N = 200)		Ukrajina (N = 200)	
	n	%	n	%
Pohlavie				
ženy	106	53	107	53,5
muži	94	47	93	46,5
Vek				
18-25	22	11	76	38
26-40	72	36	63	31,5
41-60	79	39,5	49	24,5
nad 60	27	13,5	12	6
Vzdelanie				
stredoškolské	118	59	48	24
vysokoškolské	82	41	152	76

Zdroj: Spracované autormi

⁴ Na slovenskej strane hranice zber dát zabezpečovala agentúra 2muse, s. r. o. Na ukrajinskej strane ich zber zabezpečila Fakulta spoločenských vied Užhorodskej národnej univerzity. Zber dát prebiehal osobne, detailné informácie o výskume, vrátane použitého výskumného nástroja sú dostupné v publikácii Lačný, M. – Polačková, A. (eds.) 2019. Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine Volume IV: Perceptions of local and regional actors. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019. 276 s. ISBN 978-80-555-2351-4.

⁵ Proces implementácie Asociačnej dohody a komplexnej zóny voľného obchodu (AA/DCFTA) sa spustil v roku 2017. Ak berieme do úvahy prechodné obdobie, k jej úplnej implementácii by malo dôjsť v horizonte 10-15 rokov, teda v horizonte rokov 2027–2032.

Slovenskí respondenti pochádzali z Prešovského a Košického kraja z obcí a miest: Belá nad Cirochou, Biel, Cejkov, Čelovce, Čičarovce, Čierna nad Tisou, Hlivištia, Jasenov, Kazimír, Košice, Kráľovský Chlmec, Krásnovce, Kuzmice, Lekárovce, Ložín, Makovce, Michalovce, Michalany, Palín, Papín, Parchovany, Pčoliné, Petrovce, Porúbka, Prešov, Pusté Čemerné, Ruská Poruba, Sečovce, Snina, Strážske, Tibava, Trebišov, Veľké Kapušany, Veľké Trakany, Veľký Kamenec, Vyšný Hrušov, Zalužice a Zboj. V Zakarpatskej oblasti na ukrajinskej strane hranice pochádzali respondenti z obcí a miest: Baranynci, Berehovo, Čop, Draho, Koritnyany, Kostryna, Lalovo, Malé Slemence, Malý Berezny, Mukačevo, Perečín, Poliana, Ruski Komarivci, Seredné, Storožnica, Surty, Svaľava, Synevyr, Turie Remety, Užhorod, Veľký Bočkov a Vynohradiv.

2. Typ údajov a metóda analýzy

Berúc do úvahy deskriptívnu povahu štúdie, vhodnou technikou pre zber dát bol napriek svojim obmedzeniam dotazníkový výskum. Na účely merania percepcií, postojov a názorov sme použili 7-bodovú Likertovu viacpoložkovú škálu (Walker, 2010) pre každú skupinu otázok. Takéto škálovanie vytvára intervalové premenné, ktoré umožňujú určiť poradie (ranking) meraných položiek, ako aj kvantifikovať a porovnávať veľkosť rozdielov medzi nimi. Následne vypočítané priemerné hodnoty každej položky môžu byť interpretované ako diferenciácie názorových odtieňov medzi dvoma extrémami. 7-bodová škála umožňuje respondentovi relatívne široký rozsah odpovedí a poskytuje presnejšie informácie o tom, čo si respondenti myslia.

Pri zostavovaní štandardizovaného dotazníka sme vychádzali z otázok, ktoré boli predmetom výskumu cezhraničnej spolupráce na vonkajšej hranici EÚ v rámci vyššie spomenutého projektu EXLINEA. Otázky v nami použitom štruktúrovanom dotazníku boli formulované tak, aby boli porovnateľné s výsledkami z prípadových štúdií z iných výskumných lokalít, samozrejme, berúc do úvahy špecifiká vyplývajúce z práve prebiehajúcej implementácie Asociačnej dohody medzi EÚ a Ukrajinou, ktoré sa premietli aj do obsahového rámca nášho dotazníka. Jednotlivé položky v rámci šiestich okruhov otázok boli zároveň štruktúrované tak, aby vypovedali o tom istom konštrukte (o migrácii a sociálnej interakcii, o bariérach cezhraničnej spolupráce, o percepciách a predstavách o ľuďoch na druhej strane hranice, o politikách cezhraničnej spolupráce, o očakávaných dopadoch cezhraničnej spolupráce medzi SR a Ukrajinou a o očakávaných dopadoch Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou), a teda mohli

nadobúdať podobnú psychologickú „váhu“ v myslí respondenta. V našom dotazníku bolo zachované kódovanie premenných použité v dotazníku EXLINEA. Špecifické premenné, ktoré sme doplnili kvôli analýze dopadov Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou, boli kódované analogicky vo vzťahu k metodike EXLINEA.

Spomedzi tematických okruhov zahrnutých v širšom rámci výskumu sme sa v našej štúdii zamerali na: a) percepcie dopadu intenzívnejšej cezhraničnej spolupráce, b) názory respondentov na vzájomné partnerstvo Slovenska, Ukrajiny a EÚ, c) komparatívne hodnotenie dopadov asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou.

Percepcie dopadu intenzívnejšej cezhraničnej interakcie

Respondenti odpovedali na otázku: „Ako vnímate možný dopad intenzívnejšej cezhraničnej interakcie?“ pričom sa vyjadrovali k siedmim subfaktorom: 1. úplne otvorené hranice v rámci širšej Európy, 2. investície slovenských firiem na Ukrajine, 3. investície podnikov pochádzajúcich z Ukrajiny v SR, 4. imigranti z Ukrajiny pracujúci na Slovensku, 5. emigranti zo Slovenska pracujúci na Ukrajine, 6. miestny vývoz na Ukrajinu, 7. miestny dovoz z Ukrajiny. Percepcie respondentov boli zachytené v škále od 1 (veľmi negatívny dopad na miestnu ekonomiku / spoločnosť) po 7 (veľmi pozitívny dopad na miestnu ekonomiku / spoločnosť).

Názory respondentov na vzájomné partnerstvo Slovenska, Ukrajiny a EÚ

V rámci tejto otázky sa respondenti vyjadrovali k štyrom premenným – „Myslíte si že: 1. EÚ je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu, 2. Slovensko je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu, 3. Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ, 4. Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko.“ Percepcie respondentov boli zachytené v škále od 1 (vôbec nie) po 7 (áno, v maximálnej miere).

Komparatívne hodnotenie dopadov Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou

Respondenti vo svojich odpovediach indikovali v škále 1 (vôbec nie) až 7 (áno, v maximálnej miere), v akej miere bude benefitovať z implementovanej Asociačnej dohody EÚ, či získa viac Ukrajina alebo získa viac Slovenská republika.

Na vyhodnotenie odpovedí slovenských a ukrajinských respondentov bola použitá deskriptívna analýza zahŕňajúca priemerné hodnoty a štandardné odchýlky. Na určenie, či existovali štatisticky významné rozdiely medzi dvoma

nezávislými vzorkami, bol použitý T-test. (Pacáková, 2009, s. 139-142) V prípade každej otázky sme zároveň urobili test normality za účelom zistenia, či požiadavky a predpoklady T-testu boli naplnené. Predpoklad zhodnosti rozptylu bol verifikovaný Levenovym testom. (SPSS Tutorials, 2019a) V prípade porušenej normality dát boli ďalej rozdiely priemerných hodnôt medzi dvoma skupinami (slovenskí a ukrajinskí respondenti) analyzované pomocou neparametrických alternatív ku T-testu (Mann-Whitney U test a Kolmogorov-Smirnov dvojvýberový Z test), ktoré sa nezakladajú iba na odhade parametrov (napríklad priemer alebo štandardná odchýlka) pri deskripcii distribúcie danej premennej vo výskumnej vzorke. (SPSS Tutorials, 2019b)

Predpokladali sme, že sa vo väčšine prípadov budú vyskytovať rozdiely medzi odpoveďami slovenských a ukrajinských respondentov. Na overenie najvýznamnejších rozdielov bolo preto použité štatistické testovanie. Hladina významnosti (p-hodnota) daná výsledkami T-testu reprezentuje pravdepodobnosť chyby, ktorá je zahrnutá v prijatí výskumnej hypotézy o existencii rozdielu. V tomto ohľade rozlišujeme medzi rozdielom a „štatisticky významným rozdielom“. Štandardná hladina významnosti používaná na opodstatnené tvrdenie o významnom efekte v našom výskume je na úrovni 0,05. Teda výraz štatisticky významný sa používa ak hodnota $p \leq 0,05$. (Pacáková, 2009, s. 132-134) Použili sme tiež Pearsonovu korelačnú analýzu (Pacáková, 2009, s. 218-223), aby sme vyhodnotili vzťahy medzi odpoveďami slovenských a ukrajinských respondentov v prípade jednotlivých subfaktorov v rámci rôznych skupín otázok.

3. Výsledky štatistickej analýzy

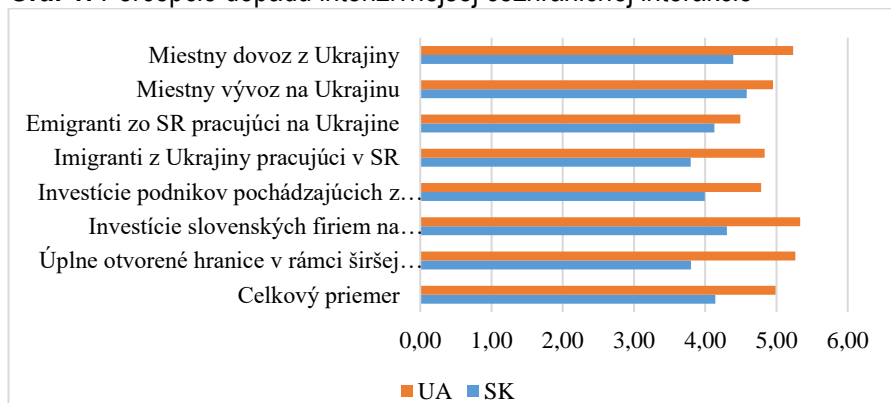
Percepcie dopadu intenzívnejšej cezhraničnej interakcie

Intenzívnejšia cezhraničná interakcia by mala podľa respondentov vo všeobecnosti skôr pozitívny dopad na miestnu ekonomiku / spoločnosť (TM = 4,56), nachádzame tu však štatisticky významné rozdiely medzi odpoveďami slovenských a ukrajinských respondentov, a to v rámci všetkých hodnotených subfaktorov. Odpovede slovenských respondentov sú v porovnaní s ukrajinskými respondentmi ladené neutrálnejšie (M = 4,14; SD = 1,52), kým vnímanie možnej intenzívnejšej cezhraničnej interakcie ukrajinskými respondentmi je pozitívnejšie (M = 4,99; SD = 1,32). Relatívne najmenej pozitívny dopad by mali podľa slovenských respondentov úplne otvorené hranice v rámci širšej Európy (M = 3,80; SD = 1,74) a imigranti z Ukrajiny pracujúci na Slovensku (M = 3,80; SD =

1,51). Pozitívnejší dopad intenzívnejšej cezhraničnej interakcie vidia slovenskí respondenti najmä v prípade miestneho vývozu na Ukrajinu ($M = 4,59$; $SD = 1,57$), miestneho dovozu z Ukrajiny ($M = 4,40$; $SD = 1,50$) a investícií slovenských firiem na Ukrajine ($M = 4,40$; $SD = 1,51$).

Ukrajinskí respondenti vidia najpozitívnejší dopad v prípade možných investícií slovenských firiem na Ukrajine ($M = 5,34$; $SD = 1,28$), ako aj v prípade úplne otvorených hraníc v rámci širšej Európy ($M = 5,27$; $SD = 1,43$) a v prípade miestneho dovozu z Ukrajiny ($M = 5,24$; $SD = 1,25$). Neutrálnejšie (stále však nie negatívne) sa vyjadrujú v prípade dopadu emigrantov zo SR pracujúcich na Ukrajine ($M = 4,50$; $SD = 1,45$).

Graf 1: Percepcie dopadu intenzívnejšej cezhraničnej interakcie

Premenná	Priemerné hodnoty	SK	UA
	Celkový priemer	4,14	4,99
431	Úplne otvorené hranice v rámci širšej Európy	3,80	5,27
432	Investície slovenských firiem na Ukrajine	4,31	5,34
433	Investície podnikov pochádzajúcich z Ukrajiny v SR	4,00	4,79
434	Imigranti z UA, ktorí pracujú v SR	3,80	4,84
435	Emigranti zo SR pracujúci na Ukrajine	4,13	4,50
436	Miestny vývoz na Ukrajinu	4,59	4,95
437	Miestny dovoz z Ukrajiny	4,40	5,24

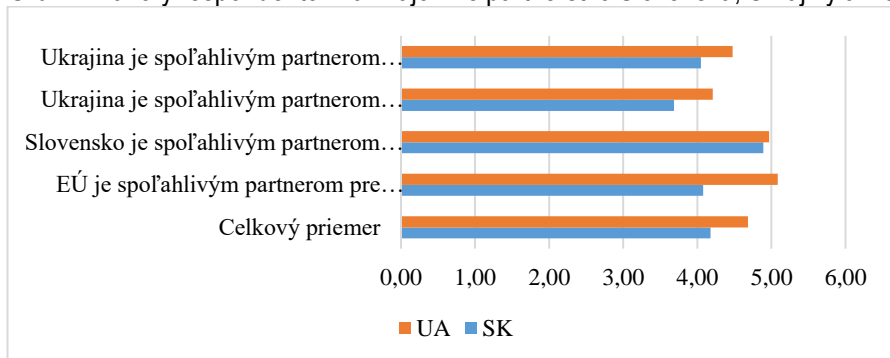
Zdroj: Spracované autormi

Názory respondentov na vzájomné partnerstvo Slovenska, Ukrajiny a EÚ

Vzájomné partnerstvo je vo všeobecnosti vnímané skôr pozitívne (TM =

4,44), no v prípade troch zo štyroch premenných nachádzame štatisticky významné rozdiely medzi odpoveďami respondentov v SR a na Ukrajine. Najvýraznejší rozdiel medzi odpoveďami ukrajinských a slovenských respondentov konštatujeme v prípade vnímania EÚ ako spoľahlivého partnera pre Ukrajinu ($p = 0,000000$), pričom odpovede ukrajinských respondentov sú prevažne pozitívne ($M = 5,09$; $SD = 1,4$), kým odpovede slovenských respondentov vyznievajú v priemere skôr neutrálne ($M = 4,08$; $SD = 1,82$). Podobne je to i v prípade ďalších dvoch subfaktorov, hoci tu rozdiely medzi jednotlivými skupinami respondentov sú o niečo menej výrazné: Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ ($p = 0,000955$), Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko ($p = 0,005933$). Konštatujeme však len nepatrné rozdiely v tom ako vnímajú slovenskí ($M = 4,89$; $SD = 1,54$) i ukrajinskí ($M = 4,97$; $SD = 1,30$) respondenti Slovensko ako spoľahlivého partnera Ukrajiny.

Graf 2: Názory respondentov na vzájomné partnerstvo Slovenska, Ukrajiny a EÚ

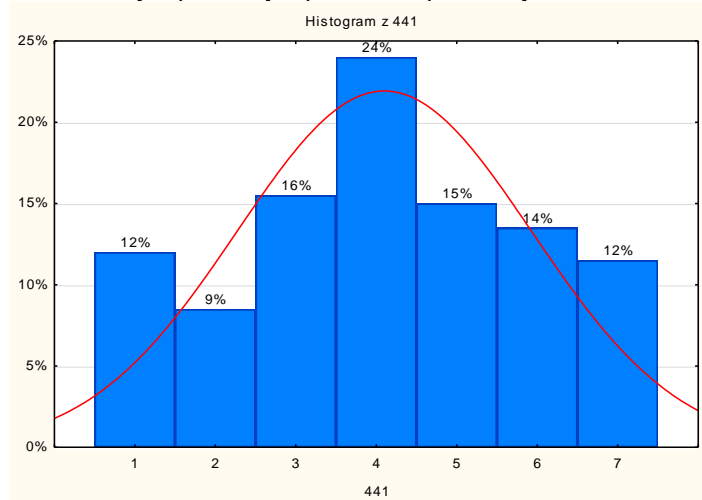
Premenná	Priemerné hodnoty	SK	UA
	Celkový priemer	4,18	4,69
441	EÚ je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu	4,08	5,09
442	Slovensko je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu	4,89	4,97
443	Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ	3,69	4,21
444	Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko	4,05	4,48

Zdroj: Spracované autormi

Z grafu 2 je zrejmé, že pohľad ukrajinských respondentov je v prípade všetkých sledovaných premenných pozitívnejší v porovnaní s odpoveďami slovenských respondentov. Ukrajinci vnímajú svoju krajinu ako relatívne spoľahlivého partnera EÚ, ale aj Slovenska, čo si môžeme všimnúť aj pri

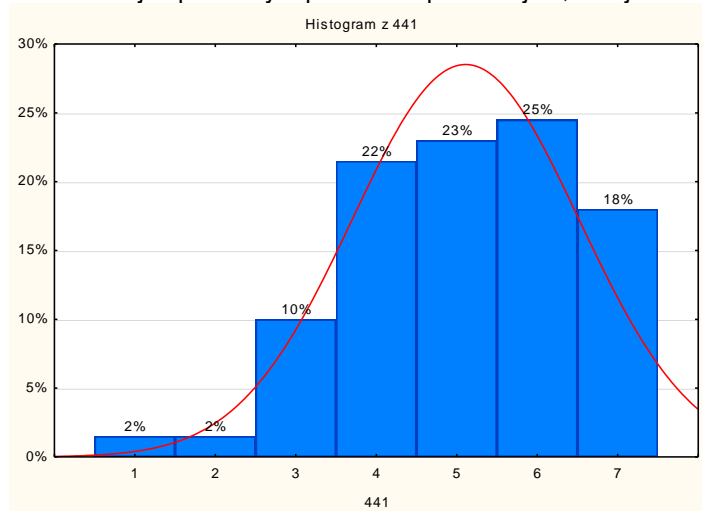
rozložení relativných početností odpovedí v rámci národných vzoriek v nižšie uvedených histogramoch.

Graf 3: EÚ je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu, slovenskí respondenti

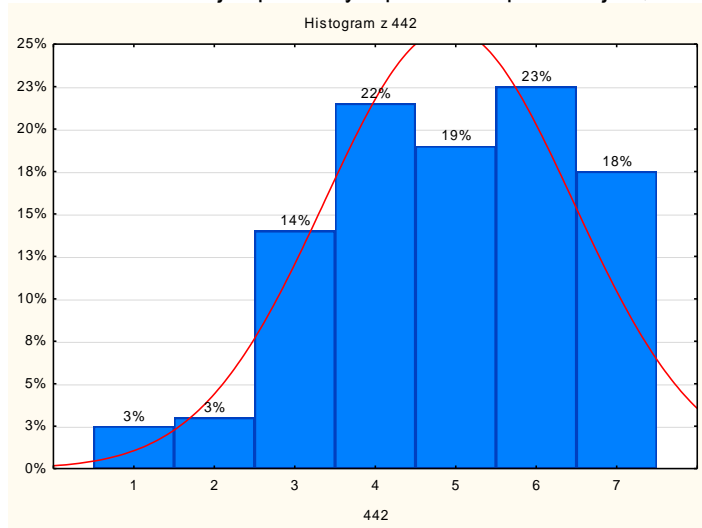
Zdroj: Spracované autormi

Graf 4: EÚ je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu, ukrajinskí respondenti

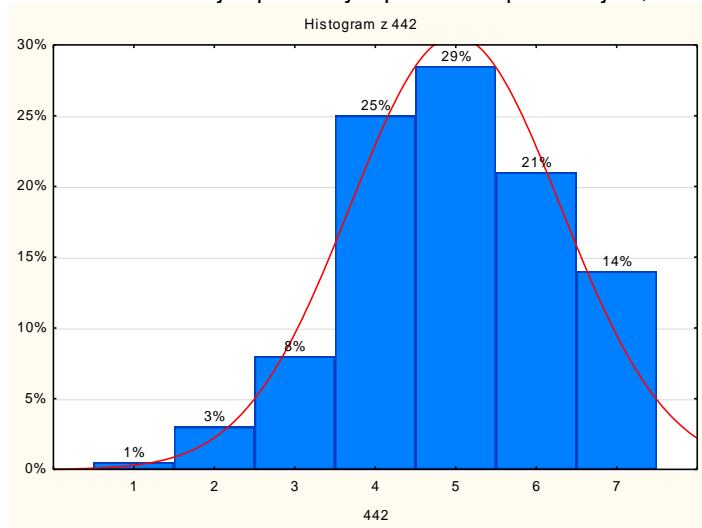
Zdroj: Spracované autormi

Graf 5: Slovensko je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu, slovenskí respondenti

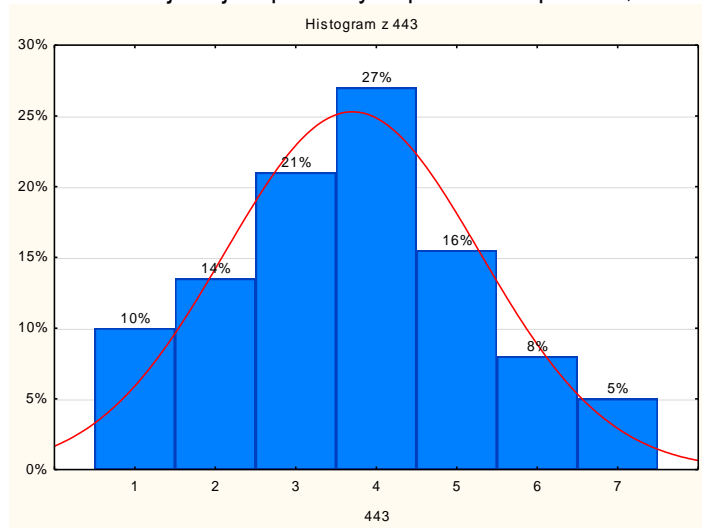
Zdroj: Spracované autormi

Graf 6: Slovensko je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu, ukrajinskí respondenti

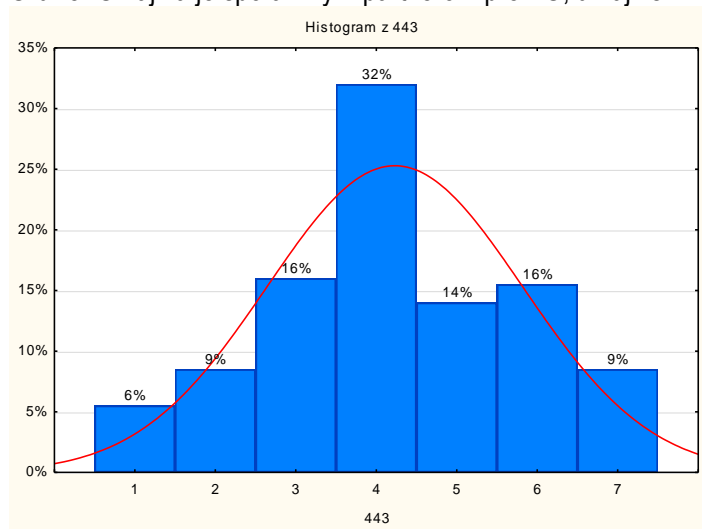
Zdroj: Spracované autormi

Graf 7: Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ, slovenskí respondenti

Zdroj: Spracované autormi

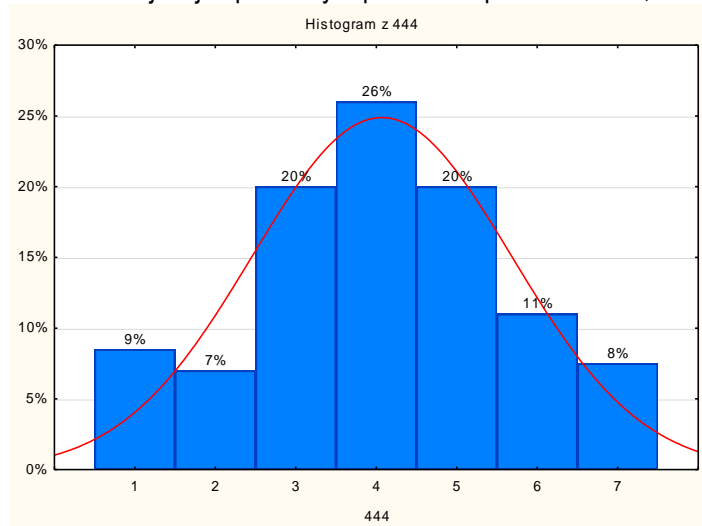
Graf 8: Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ, ukrajinskí respondenti

Zdroj: Spracované autormi

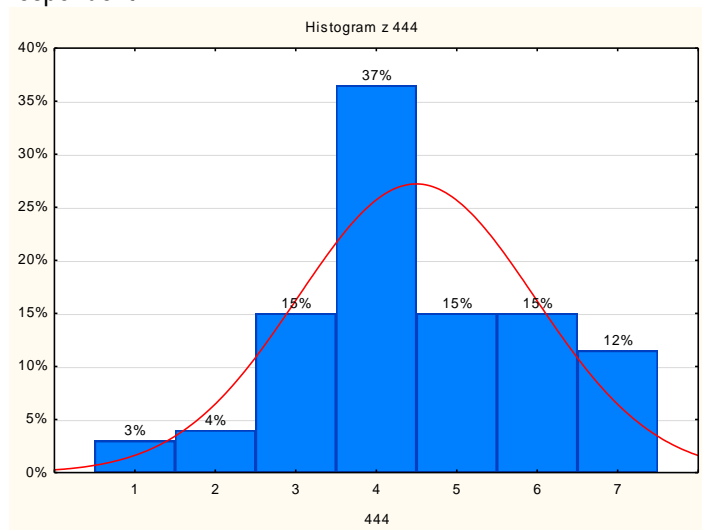

Graf 9: Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko, slovenskí respondenti

Zdroj: Spracované autormi

Graf 10: Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko, ukrajinskí respondenti

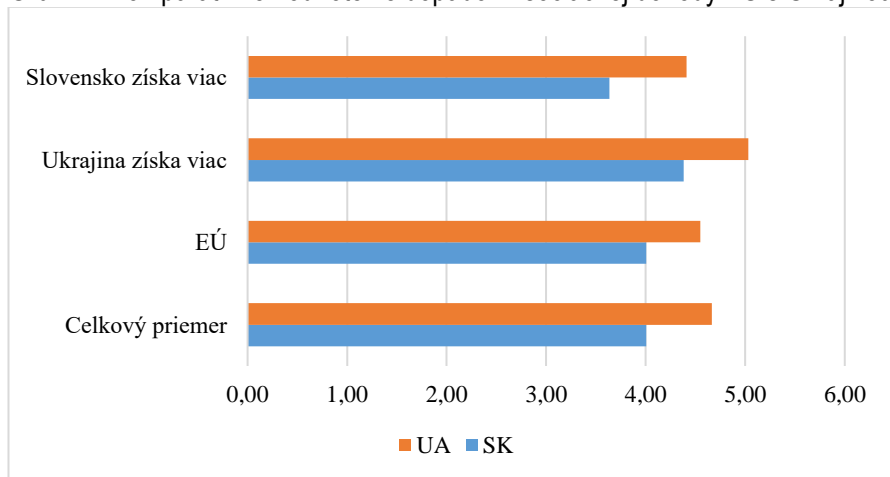

Zdroj: Spracované autormi

Komparatívne hodnotenie dopadov Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou

Vo všeobecnosti dopady Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou vnímajú respondenti na oboch stranách hranice skôr pozitívne (TM = 4,34). Vyjadrenia slovenských respondentov vyznievajú v priemere neutrálne (M = 4,01; SD = 1,54), kým vyjadrenia ukrajinských respondentov indikujú očakávania skôr pozitívnych dopadov (M = 4,66; SD = 1,26). Relatívne menšia štandardná odchýlka indikuje menší rozptyl odpovedí ukrajinských respondentov v porovnaní s odpoveďami respondentov v SR. V prípade všetkých troch subfaktorov konštatujeme štatisticky významné rozdiely v odpovediach respondentov v SR a na Ukrajine. Vo všetkých troch prípadoch prevažujú v odpovediach ukrajinských respondentov skôr optimistické očakávania, najmä čo sa týka dopadov Asociačnej dohody vo vzťahu k Ukrajine (Ukrajina získa viac: M = 5,03; SD = 1,24). Naopak, slovenskí respondenti väčšinou prezentujú neutrálne očakávania vo vzťahu k tomu, v akej miere budú dopady Asociačnej dohody predstavovať benefity pre Slovensko (Slovensko získa viac: M = 3,64; SD = 1,65).

Graf 11: Komparatívne hodnotenie dopadov Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou

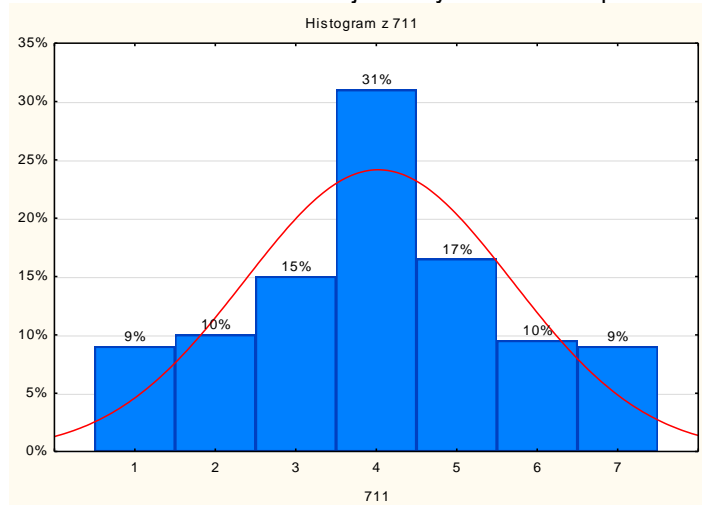

Premenná	Priemerné hodnoty	SK	UA
	Celkový priemer	4,01	4,66
711	EÚ	4,01	4,55
712	Ukrajina získa viac	4,38	5,03
713	Slovensko získa viac	3,64	4,41

Zdroj: Spracované autormi

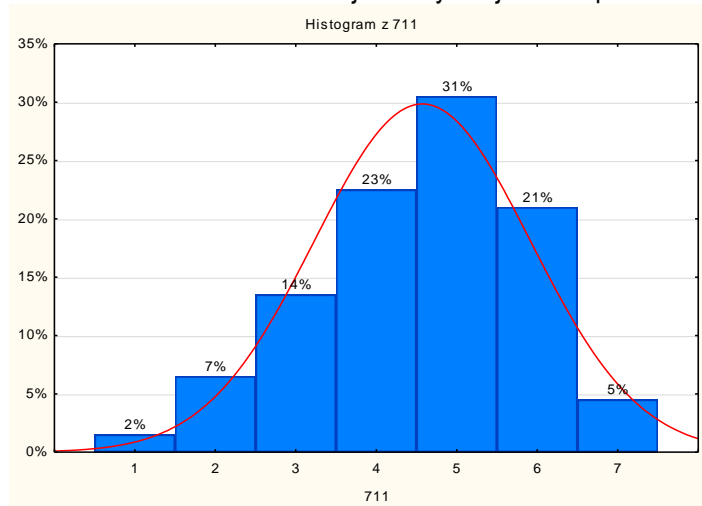
Relatívne počtenosti odpovedí na jednotlivé otázky v rámci národných vzoriek zobrazujú histogramy.

Graf 12: EÚ získa z Asociačnej dohody slovenskí respondenti

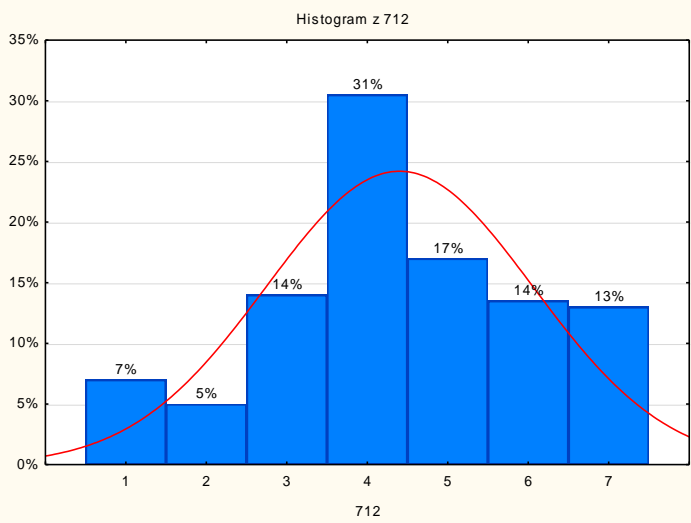
Zdroj: Spracované autormi

Graf 13: EÚ získa z Asociačnej dohody ukrajinskí respondenti

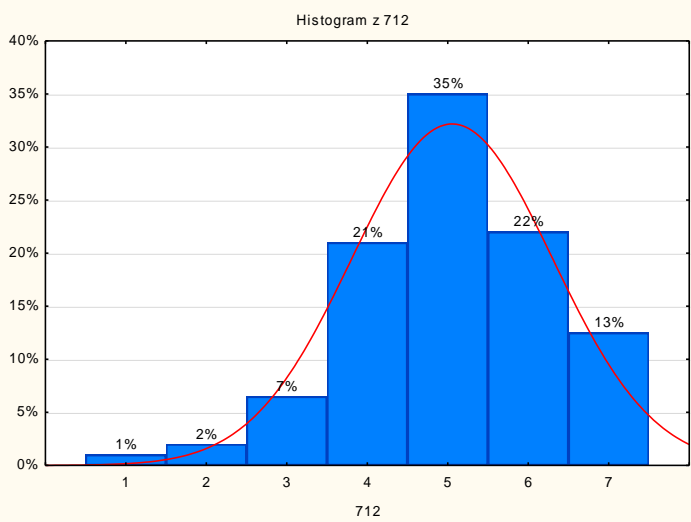
Zdroj: Spracované autormi

Graf 14: Ukrajina získa viac slovenskí respondenti

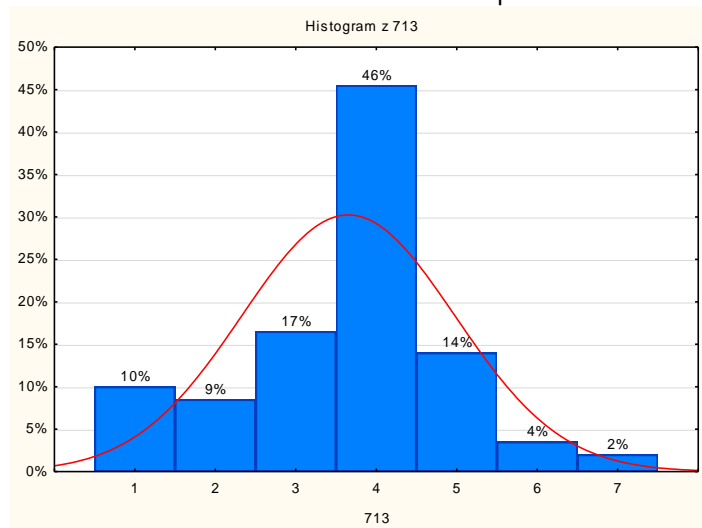
Zdroj: Spracované autormi

Graf 15: Ukrajina získa viac ukrajinskí respondenti

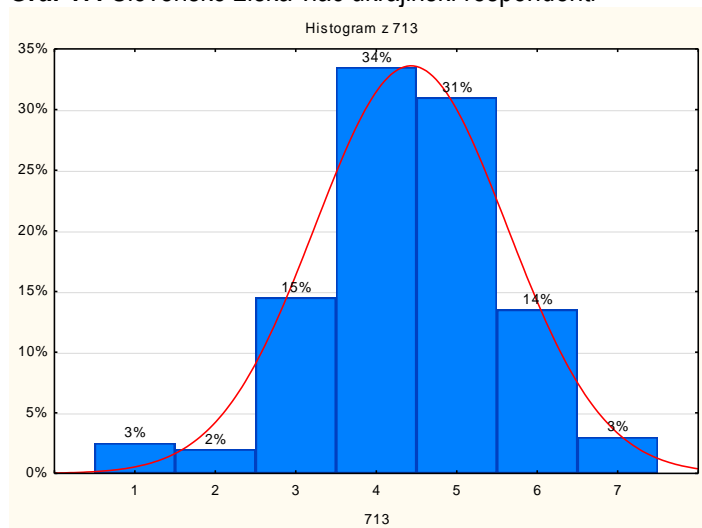
Zdroj: Spracované autormi

Graf 16: Slovensko získa viac slovenskí respondenti

Zdroj: Spracované autormi

Graf 17: Slovensko získa viac ukrajinskí respondenti

Zdroj: Spracované autormi

4. Výsledky korelačnej analýzy

Pearsonov korelačný koeficient poukázal na niekoľko zaujímavých súvislostí v odpovediach slovenských i ukrajinských respondentov. Korelácie boli z hľadiska ich významnosti testované na hladine významnosti $p < 0,05$.

V tabuľke 2 môžeme vidieť, že analyzované premenné v prípade slovenských respondentov vykazujú zväčša slabú kladnú lineárnu koreláciu (hodnoty r v rozmedzí od 0,20 do 0,39) až stredne silnú kladnú lineárnu koreláciu (hodnoty r v rozmedzí od 0,40 do 0,59). Silná kladná lineárna korelácia (hodnoty r v rozmedzí od 0,60 do 0,79) sa potvrdila len v prípade premenných 443 a 433, teda tí slovenskí respondenti, ktorí považujú Ukrajinu za spoľahlivého partnera pre EÚ majú silnú tendenciu pozitívne hodnotiť dopad investícií podnikov pochádzajúcich z Ukrajiny do slovenskej ekonomiky.

Tabuľka 2: Pearsonov korelačný koeficient na hladine významnosti $p < 0,05$ u slovenských respondentov

Premenná	431	432	433	436	437	711	712	713
441	0,375711	0,412387	0,362059	0,339578	0,335266	-0,117178	0,247759	0,349292
443	0,589657	0,486412	0,625423	0,432769	0,485040	0,100892	-0,021367	0,297024
442	0,401558	0,447533	0,425174	0,485153	0,481324	-0,015592	0,058121	0,153336
444	0,555971	0,488420	0,585242	0,458395	0,523644	0,138422	-0,077552	0,289020

Zdroj: Spracované autormi

Stredne silná kladná lineárna korelácia sa potvrdila medzi premennou 443 (Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ) a premennými 431, 432, 436 a 437. Teda slovenskí respondenti, ktorí považujú Ukrajinu za spoľahlivého partnera pre EÚ, majú stredne silnú tendenciu pozitívne hodnotiť i dopad úplne otvorených hraníc v rámci širšej Európy, dopad investícií miestnych firiem na Ukrajine, miestny vývoz na Ukrajinu i miestny dovoz z Ukrajiny.

Podobne je to aj v prípade premenných 442 (Slovensko je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu) a 444 (Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko), ktoré taktiež vykazujú stredne silnú kladnú lineárnu koreláciu s premennými 431, 432, 433, 436 a 437. Slovenskí respondenti, ktorí považujú Slovensko za spoľahlivého partnera Ukrajiny, ako aj tí slovenskí respondenti, ktorí považujú Ukrajinu za spoľahlivého partnera Slovenska, majú stredne silnú tendenciu pozitívne hodnotiť i dopad úplne otvorených hraníc v rámci širšej Európy, dopad investícií miestnych firiem na Ukrajine, dopad investícií podnikov

pochádzajúcich z Ukrajiny do slovenskej ekonomiky, miestny vývoz na Ukrajinu i miestny dovoz z Ukrajiny.

Pri komparatívnom hodnotení dopadov Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou však nekonštatujeme štatisticky významnú koreláciu s premennými 711 a 712 a len slabú koreláciu s premennou 713. Teda slovenskí respondenti, ktorí považujú Ukrajinu za spoľahlivého partnera pre EÚ, zároveň nevykazujú štatisticky významnú tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody tak, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým EÚ, ani že Ukrajina získa viac. Zároveň však vykazujú miernu tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou tak, že z jej implementácie bude benefitovať najmä Slovensko (štatisticky významná slabá kladná lineárna korelácia s premennou 713).

Pearsonov korelačný koeficient poukazuje i na zaujímavý vzťah premenných 711, 712 a 713 s premennou 441. Dá sa konštatovať, že *slovenskí respondenti, ktorí považujú EÚ za spoľahlivého partnera pre Ukrajinu, zároveň nevykazujú tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody tak, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým EÚ* (veľmi slabá, štatisticky nevýznamná záporná lineárna korelácia premenných 441 a 711), *avšak vykazujú miernu tendenciu konštatovať, že z jej implementácie bude benefitovať najmä Ukrajina, resp. najmä Slovensko* (štatisticky významná slabá kladná lineárna korelácia premennej 441 s premennými 712 a 713). Premenná 442 vykazuje veľmi slabú kladnú lineárnu koreláciu s premennou 713 a premenné 443 a 444 vykazujú slabú kladnú lineárnu koreláciu s premennou 713, avšak zároveň štatisticky významne nekorelujú s premennými 711 a 712. Teda tí slovenskí respondenti, ktorí považujú Slovensko za spoľahlivého partnera Ukrajiny, aj tí ktorí považujú Ukrajinu za spoľahlivého partnera pre EÚ, ako aj tí slovenskí respondenti, ktorí považujú Ukrajinu za spoľahlivého partnera Slovenska, zároveň nevykazujú tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody tak, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým EÚ. Nevykazujú ani tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody tak, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým Ukrajina, avšak vykazujú miernu (resp. veľmi slabú) tendenciu konštatovať, že z jej implementácie bude benefitovať najmä Slovensko.

Odpovede Ukrajinských respondentov vykazujú zväčša len slabé kladné lineárne korelácie (hodnoty r v rozmedzí od 0,20 do 0,39), prípadne veľmi slabé kladné lineárne korelácie (hodnoty r v rozmedzí od 0,00 do 0,19) analyzovaných premenných. Výnimkou sú len dva prípady:

1. Stredne silná kladná lineárna korelácia premenných 441 a 712, ktorá poukazuje na to, že tí *ukrajinskí respondenti, ktorí považujú EÚ za spoľahlivého partnera pre Ukrajinu, majú stredne silnú tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody tak, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým Ukrajina*. Zároveň sa u nich nedá konštatovať tendencia, že by podľa nich z implementácie Asociačnej dohody mala benefitovať predovšetkým EÚ (veľmi slabá, štatisticky nevýznamná kladná lineárna korelácia premenných 441 a 711). Vykazujú však i miernu tendenciu odpovedať, že by z implementácie Asociačnej dohody malo benefitovať predovšetkým Slovensko (štatisticky významná slabá kladná lineárna korelácia premenných 441 a 713).
2. Stredne silná kladná lineárna korelácia premenných 442 a 712, ktorá poukazuje na to, že tí *ukrajinskí respondenti, ktorí považujú Slovensko za spoľahlivého partnera pre Ukrajinu, majú stredne silnú tendenciu hodnotiť dopady Asociačnej dohody tak, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým Ukrajina*. Zároveň sa u nich nedá konštatovať tendencia, že by podľa nich z implementácie Asociačnej dohody mala benefitovať predovšetkým EÚ (veľmi slabá, štatisticky nevýznamná kladná lineárna korelácia premenných 442 a 711). Vykazujú však i miernu tendenciu odpovedať, že by z implementácie Asociačnej dohody malo benefitovať predovšetkým Slovensko (štatisticky významná slabá kladná lineárna korelácia premenných 442 a 713).

Tabuľka 3: Pearsonov korelačný koeficient na hladine významnosti $p < 0,05$ u ukrajinských respondentov

Premenná	431	432	433	436	437	711	712	713
441	0,293305	0,208332	0,168216	0,110909	0,250386	0,133418	0,447593	0,302672
443	0,274385	0,223638	0,115686	0,089557	0,074355	0,242869	0,222897	0,138965
442	0,236815	0,252936	0,308862	0,272349	0,260857	0,067235	0,398790	0,280931
444	0,259035	0,278694	0,144021	0,206721	0,043043	0,227557	0,180104	0,127179

Zdroj: Spracované autormi

5. Diskusia

Hranice medzi rôznymi krajinami majú vo svojej podstate medzinárodný charakter. Tradične sa teda cezhraničné interakcie, vzťahy, relácie, chápali ako medzinárodné, resp. medzištátne záležitosti, prípadne ako záležitosti zahraničnej

politiky, realizovanej predovšetkým centrálnymi politickými autoritami. Z tohto pohľadu však vyplýva (okrem iného) aj to, že kým lokálne skutočnosti v pohraničných regiónoch často zahŕňajú i celonárodné, resp. celoštátne aspekty, schopnosť a vôľa národných a nadnárodných aktérov zaoberať sa partikulárnym vývojom pohraničia, bývajú spravidla limitované. Kým lokálne komunity v pohraničí vnímajú hranice a procesy hraničenia ako nie celkom medzinárodné, a zároveň ako nie celkom domáce záležitosti – v zmysle vymedzenia pojmu „*intermestic*“ (Lowenthal, 1999) – pre centrálné inštitúcie hranice zväčša predstavujú konkrétne limity suverenity, čiže akýsi logický medzník medzi vnútornou a zahraničnou politikou. Intenzita cezhraničných interakcií a spoločné problémy, zdieľané pohraničnými regiónmi na oboch stranách hranice, sa pritom často stávajú motiváciou pre zlepšovanie a zefektívňovanie komunikácie medzi vládami jednotlivých krajín (Laine, 2014).

Oslovným východiskom teórie štruktúry politických príležitostí je predpoklad, že vyhliadky politických aktérov na presadenie konkrétnych opatrení, mobilizáciu podporovateľov a získanie vplyvu sú závislé na kontexte, teda exogénnych faktoroch, ktoré môžu posilňovať, alebo tlmiť vyhliadky na presadenie záujmov rôznych spoločenstiev alebo skupín. (Profant, 2015; Novotný, Maškarinec, 2017) **Šuška** (2014, s. 62) konštatuje, že „*základnou myšlienkou v pozadí konceptu štruktúry politických príležitostí alebo politického kontextu je presvedčenie, že kapacity a vlastné konanie ako výber cieľov, taktík a stratégií kolektívnych politických aktérov sa nedejú vo vákuu a nie sú iba výsledkom interných rozhodnutí. Tieto treba vnímať v kontexte príležitostí a obmedzení, ktoré ponúka dané politicko-inštitucionálne nastavenie, v ktorom ku konaniu dochádza.*“ V tomto zmysle sú politicko-inštitucionálne poriadky na Slovensku a na Ukrajine rozdielne. Okrem odlišností v legislatíve a verejnej správe tu existujú dištinkcie v podobe členstva / nečlenstva v Európskej únii, OECD, NATO a v schengenskom priestore, ktoré možno chápať ako limity cezhraničnej spolupráce. Avšak, tieto rozdiely a bariéry spolupráce sa zároveň môžu stať príležitosťami, pretože môže dôjsť k mobilizácii aktérov v okamihu, keď sa štruktúra politických príležitostí otvára. (Čísař, 2004) Na Ukrajine sa v tomto zmysle udiali zásadné politické zmeny po Euromajdane a Európska únia ako nadnárodný aktér taktiež využila príležitosti na vytvorenie užšej a prehlbujúcej sa spolupráce na báze Asociačnej dohody, zóny voľného obchodu či bezvízového režimu s Ukrajinou. Inštitucionálna štruktúra EÚ tak predstavuje novú štruktúru politických príležitostí pre neštátnych aktérov, ktorí prostredníctvom EÚ môžu priamo kooperovať nielen s európskymi inštitúciami, ale aj s partnermi v iných

krajinách a „preskočiť“ tak národné politické reprezentácie.

Z pohľadu teórie štruktúry politických príležitostí hrajú okrem reálnej existencie politických príležitostí dôležitú úlohu vnímané príležitosti. (Mazák, 2016) Zo zistení v rámci nášho výskumu vyplýva, že intenzívnejšia cezhraničná interakcia má podľa lokálnych aktérov na oboch stranách slovensko-ukrajinskej hranice skôr pozitívny dopad na miestnu ekonomiku / spoločnosť, percepcie slovenských a ukrajinských respondentov sa však štatisticky významne líšia v rámci všetkých hodnotených subfaktorov. Z uvedeného vyplýva iba čiastočné potvrdenie hypotézy 1. Odpovede slovenských respondentov sú v porovnaní s ukrajinskými respondentmi ladené o niečo neutrálnejšie, kým vnímanie intenzívnejšej cezhraničnej interakcie ukrajinskými respondentmi je viac pozitívne. Ako relatívne najmenej pozitívny dopad intenzívnejšej cezhraničnej spolupráce hodnotia slovenskí respondenti *úplne otvorené hranice v rámci širšej Európy a imigrantov z Ukrajiny pracujúcich na Slovensku*. Tieto naše zistenia korešpondujú so závermi formulovanými v rámci komplexného výskumu cezhraničnej spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici, podľa ktorých u lokálnych aktérov na oboch stranách hranice prevažujú názory, že obe krajiny získavajú zo vzájomnej spolupráce, resp. že pohraničné regióny na oboch stranách hranice získavajú z väčšej interakcie a spolupráce. (Lačný, Cirner, Székely, 2019) Podobné závery formuluje vo svojej štúdií i **Ciapin** (2017), podľa ktorého predstavujú cezhraničné regionálne disparity dôvody pre nelegálne aktivity, hranica sa však zároveň považuje za možnú hlavnú páku regionálneho rozvoja pohraničia. Väčšiu otvorenosť a zjednodušenie procedúr na hraničných priechodoch propagujú najmä slovenskí a ukrajinskí podnikatelia s cieľom podporiť rast obchodu a výroby pomocou pracovných síl dochádzajúcich za prácou cez hranicu. Pre bežných obyvateľov pohraničia je hranica prostriedkom na zlepšenie bežného života, vrátane možností emigrácie alebo dochádzania za prácou. Pre lokálnych a regionálnych politikov s rozhodovacími právomocami téma hranice súvisí so strategickými vyhlídkami na rozvoj regiónu s dlhodobým cieľom plne využívať výhody európskeho integračného procesu.

Vzájomné partnerstvo Ukrajiny, Slovenska a EÚ je v našej štúdií respondentmi vo všeobecnosti vnímané skôr pozitívne, pričom percepcie ukrajinských respondentov vyznievajú výrazne pozitívnejšie v prípade otázok, či *EÚ je spoľahlivým partnerom pre Ukrajinu*, resp. či *Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre EÚ*, ako aj v prípade otázky či *Ukrajina je spoľahlivým partnerom pre Slovensko*. Mierne pozitívne ladené odpovede slovenských a ukrajinských aktérov sa významne nelíšia v prípade otázky, či je *Slovensko spoľahlivým*

partnerom pre Ukrajinu. H3 sa potvrdila v tom zmysle, že percepcie ohľadom partnerstva Ukrajiny, Slovenska a EÚ možno na lokálnej úrovni považovať za pomerne významné koreláty pohľadov na efekty cezhraničnej ekonomickej interakcie, cezhraničnej spolupráce a na dopady implementácie Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou. Vo všeobecnosti pritom platí, že lokálni aktéri, ktorí považujú Ukrajinu, resp. Slovensko za spoľahlivého partnera, majú (zväčša stredne silnú) tendenciu kladne hodnotiť dopady rôznych foriem cezhraničnej ekonomickej interakcie a cezhraničnej spolupráce. Čiastočne sa potvrdila hypotéza H2, nakoľko slovenskí i ukrajinskí aktéri, vnímajúci EÚ ako spoľahlivého partnera pre Ukrajinu, nevykazujú tendenciu usudzovať, že by z implementácie Asociačnej dohody mala benefitovať predovšetkým EÚ, ale prikláňajú sa skôr k názoru, že by z jej implementácie mala benefitovať predovšetkým Ukrajina, resp. Slovensko. Vnímanie EÚ ako spoľahlivého partnera aktérmi v ukrajinskom pohraničí pritom ovplyvňujú faktory na ktoré poukazuje výskum **Jamesa Scotta** (2017): 1) sociálno-politický a kultúrny dištanc a dezilúzia z EÚ sú produktmi paternalistického, asymetrického charakteru susedskej politiky EÚ, podporujúcej „*komplex nárazníkovej zóny*“; 2) myšlienková blízkosť k EÚ je na druhej strane generovaná ponukou EÚ, ktorá prináša nové perspektívy pre politickú a ekonomickú budúcnosť Ukrajiny, ako aj alternatívne a progresívnejšie chápanie vzťahov medzi spoločnosťou a sociálnymi otázkami.

Záver

Konvenčným cieľom cezhraničnej spolupráce je odstraňovanie bariér a ďalších faktorov, ktoré prispievajú k rozdeleniu politických a ekonomických subjektov hranicou. Pokiaľ ide o slovensko-ukrajinskú hranicu, jej otvorený charakter môže byť veľkou víziou a príležitosťou pre regionálny rozvoj pohraničia. Je však potrebné mať na pamäti, že mechanizmy spolupráce na vonkajšej, schengenskej hranici EÚ musia čeliť odlišnej realite v porovnaní s vnútornými hranicami EÚ, kde sa ciele spolupráce koncentrujú výlučne na kohéziu a vyrovnávanie rozdielov medzi pohraničnými regiónmi. Špecifickosť situácie na tejto konkrétnej hranici je daná najmä postupnou implementáciou Asociačnej dohody a postupne sa meniacim charakterom hranice. V tomto procese sa hranica sukcesívne reprodukuje a získava nové úlohy. Stále funguje ako bariéra a filter, no jej čiastočná priepustnosť v čoraz väčšej miere umožňuje rozvoj cezhraničných aktivít. V tejto súvislosti priniesla EÚ potrebné impulzy nielen vo forme financovania, ale aj čo sa týka ideí. Táto štúdia poukazuje na to, že

schopnosť EÚ podnecovať cezhraničnú spoluprácu, ako aj vplyv intenzívnejšej cezhraničnej interakcie sú lokálnymi aktérmi cezhraničnej spolupráce vnímané ako prospešné z hľadiska regionálneho rozvoja pohraničia. Ako významný faktor ovplyvňujúci percepcie dopadov cezhraničnej interakcie lokálnymi aktérmi v slovensko-ukrajinskom pohraničí sa javí vnímanie EÚ ako spoľahlivého partnera, čo predstavuje dôležitú spätnú väzbu vo vzťahu ku koncipovaniu a komunikovaniu politík cezhraničnej spolupráce na nadnárodnej, národnej i na regionálnej a lokálnej úrovni.

Limity nášho výskumu vyplývajú z použitej metodológie. Štruktúrovaný dotazník umožňuje získať v relatívne krátkom čase odpovede veľkého počtu respondentov na komplexný balík otázok, no získané údaje nemusia zachytiť všetky lokálne špecifické detaily. Získanie kvantitatívnych údajov o vnímaní a názoroch aktérov cezhraničnej spolupráce je však nevyhnutné pri opise bariérového efektu hranice a spôsobu, akým sú medzi nimi vnímané účinky exogénnych faktorov (implementácia Asociačnej dohody a zavedenie bezvízového režimu). Použitie dotazníka s uzavretými otázkami s vopred danými kategóriami môže ovplyvniť validitu výskumu v zmysle vynútených odpovedí. Hoci dotazník použitý v našom výskume koncipoval medzinárodný tím odborníkov na výskum hraníc s potrebnými skúsenosťami a odbornými znalosťami (vďaka čomu jeho obsah odráža najnaliehavejšie problémy v tejto oblasti), výsledky by sa mohli líšiť, ak by respondenti odpovedali na otvorené otázky v dotazníku alebo v interview. V snahe dosiahnuť konzistentný výsledok bola v prípade všetkých premenných použitá sedembodová škála, aby bolo možné dať do súvislosti skóre respondentov v prípade ktoréhokoľvek zo sledovaných subfaktorov. Napriek svojim skúsenostiam a odborným znalostiam však nemuseli byť všetci respondenti nevyhnutne odborníkmi na všetky aspekty cezhraničnej spolupráce či implementácie Asociačnej dohody. V dôsledku toho sa niektorí respondenti nemuseli cítiť kompetentní odpovedať na niektoré časti dotazníka, čo sa mohlo prejavíť v podobe tendencie uvádzať neutrálne odpovede. Je potrebné spomenúť i fakt, že otázky na ktoré sa sústreďuje táto štúdia, boli súčasťou rozsiahleho a komplexného dotazníka. Musíme teda vziať do úvahy i riziko, že sa záujem a koncentrácia respondenta v priebehu vyplňania dotazníka vyčerpajú, čo môže mať dopad na kvalitu jeho odpovedí predovšetkým ku koncu dotazníka (pričom otázky reflektované v tejto štúdii boli zaradené v druhej polovici dotazníka).

Budúci výskum cezhraničnej spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici by vzhľadom na tieto konštatovania mal mať zmiešaný dizajn, založený na

kvalitatívnom a kvantitatívnom prístupe s cieľom získať detailnejšie zistenia. Zistenia prezentované v našej štúdii indikujú rozdiely v percepciách lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce v prípadoch, kedy je hranica traktovaná ako vzťah medzi Slovenskom a Ukrajinou vs. v prípadoch, kedy je hranica vnímaná symbolicky ako hranica EU a Ukrajiny, hoci ide o tú istú hranicu. Jedným z možných cieľov budúceho výskumu teda bude analýza týchto rozdielov v percepciách aktérov cezhraničnej spolupráce pri použití kvalitatívnej komparatívnej analýzy (QCA), ktorá umožňuje prehodnotiť existujúce teoretické rámce formované korelačným chápaním kauzality a umožňuje riešiť výskumné otázky týkajúce sa javov vyznačujúcich sa kauzálnou komplexnosťou. Medzi aktuálnymi výskumnými cieľmi bude podľa všetkého figurovať i cieľ identifikovať (nedávne a postpandemické) zmeny v percepciách a preferenciách regionálnych a lokálnych aktérov cezhraničnej spolupráce na oboch stranách hranice, ktoré modifikujú zaužívané stratégie zamerané na dosiahnutie priaznivejšieho prostredia pre rozvoj cezhraničnej spolupráce na slovensko-ukrajinskej hranici.

Literatúra:

- ALBERT M. – JACOBSON, D. – LAPID, Y. (eds.) 2001. *Identities, Borders and Orders. Rethinking International Relations Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press. 360 p. ISBN 978-0-8166-3607-5.
- ANDERSON, J. – O'DOWD, L. 1999. Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance. In *Regional Studies*, Vol. 33, 1999, No. 7, ISSN 0034-3404, pp. 593-604, DOI: 10.1080/00343409950078648.
- BERG, E. – HOUTUM, H. V. (eds.) 2003. *Routing Borders Between Territories, Discourse, and Practices*. London: Routledge. 310 s. ISBN 978-11-387-2062-6.
- BILČÍK, V. – DULEBA, A. (eds.). 2004. *Carpathian Euroregion and External Borders of the Enlarged European Union. Confronting the Effects of Schengen*. Košice: Research Centre of the Slovak Foreign Policy Association, Nyiregyhaza College, Carpathian Foundation, 2004. 179 s. ISBN 80-89041-08-6.
- BLATTER, J. 2003. Beyond Hierarchies and Networks: Institutional Logics and Change in Transboundary Spaces. In *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, Vol. 16, 2003, No. 4, ISSN 0952-1895, pp. 503-526, DOI: 10.1111/1468-0491.00226.

- BLATTER, J. 2004. From 'Spaces of Place' to 'Spaces of Flows'? Territorial and Functional Governance in Cross-Border Regions in Europe and North America. In *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 28, 2004, No. 3, ISSN 0309-1317, pp. 530-548, DOI: 10.1111/j.0309-1317.2004.00534.x.
- BÖHM, H. 2021. Five Roles of Cross-border Cooperation Against Rebordering. In *Journal of Borderlands Studies*, Early Access, 23 July 2021. DOI: 10.1080/08865655.2021.1948900
- BUČEK, J. 1994. Dopravná infraštruktúra a problém využitia geopolitickej polohy Slovenskej republiky. In *Medzinárodné otázky*, roč. 3, 1994, č. 2, ISSN 1210-1583, s. 43-54.
- CHILLA, T. – HEUGEL, A. 2019. Cross-border Commuting Dynamics: Patterns and Driving Forces in the Alpine Macro-Region. In *Journal of Borderlands Studies*. Early Access, December 2019. DOI:10.1080/08865655.2019.1700822.
- CIAPIN, E. 2017. Western Border Issues of Ukraine in Crisis: Transcarpathia, Border Interface with the European Union. In *Politické vedy*, roč. 20, 2017, č. 4, ISSN 1338-5623, s. 174-189.
- CÍSAŘ, O. 2004. Mezi Prahou a Bruselom: nevládní organizace, sociální hnutí a zájmové skupiny na cestě do EU. In *Sociální studia / Social Studies*, Vol. 1, 2004, No. 1, ISSN 1803-6104, s. 109-120, DOI: 10.5817/SOC2004-1-109.
- DECOVILLE, A. – DURAND, F. 2018. Exploring Cross-Border Integration in Europe: How Do Populations Cross Borders and Perceive Their Neighbours? In *European Urban and Regional Studies*, Vol. 26, 2018, No. 2, ISSN 0969-7764, pp. 134-157, DOI: 10.1177/0969776418756934.
- DONNAN, H. – WILSON, T. 1999. *Borders: Frontiers of Identity, Nation and State*. London: Routledge. 204 s. ISBN 978-10-030-8481-5.
- DUDINSKÁ, I. – MARADYK, N. 2021. Einfluss des militärpolitischen Konflikts in der Ukraine auf die Migrationsprozesse in EU-Länder (am Beispiel Transkarpatiens). In *Politykus: naukový žurnal*, Vol. 7, 2021, No. 1, ISSN 2664-6013, pp. 33-39. DOI: /10.24195/2414-9616.2021-1.5.
- DUDINSKÝ, V. – DANČIŠIN, V. – LAČNÝ, M. 2017. Výskum cezhraničnej spolupráce medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou. In *Annales Scientia Politica*, roč. 6, 2017, č. 1, ISSN 1339-0732, s. 46-56.
- DULEBA, A. 1993. Karpatský euroregión - genéza projektu transhraničnej spolupráce. In *Medzinárodné otázky*, roč. 2, 1993, č. 4, ISSN 1210-1583, s. 93-115.
- DULEBA, A. (ed.) 2019a. *Cross-Border Cooperation between Slovakia and*

- Ukraine: Volume I: Impact of the EU relations with Ukraine*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019. 200 s. ISBN 978-80-555-2348-4.
- DULEBA, A. (ed.) 2019b. *Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine: Volume II: Impact of intergovernmental relations*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019. 216 s. ISBN 978-80-555-2349-1.
- DULEBA, A. 2022. Differentiated European Integration of Ukraine in Comparative Perspective. In *East European Politics and Societies: and Cultures*, Vol. 36, 2022, No. 2, ISSN 0888-3254, pp. 359-377. DOI: 10.1177/08883254211005179
- FALŤAN, Ľ. (ed.) 2004. Regionálny rozvoj Slovenska v európskych integračných kontextoch (Regióny, prihraničné regióny, euroregióny). Bratislava: NK UNESCO – Most, Sociologický ústav SAV, Interlingua, 2004. 197 s. ISBN 80-85544-37-7.
- HAAS, E. 1958. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*. Stanford: Stanford University Press.
- HALÁS, M. 2007. Development of Cross-Border Cooperation and Creation of Euroregions in the Slovak Republic. In *Moravian Geographical Reports*, Vol. 15, 2007, No. 1, ISSN 1210-8812, pp. 21-31.
- HOUTUM, H.V. – NAERSSSEN, T.V. 2002. Bordering, Ordering and Othering. In *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Vol. 93, 2002, No. 2, ISSN 1467-9663, pp. 125-136. DOI: 10.1111/1467-9663.00189
- HOUTUM, H. V. – SCOTT, J. 2005. *Boundaries and the Europeanisation of Space: The EU, Integration and Evolving Theoretical Perspectives of Borders*. Berlin, Nijmegen: EXLINEA, 2005.
- IVANIČKA, K. 1999. *Slovensko – Génus loci*. Bratislava: Eurostav, 1999. 157 s. ISBN 80-968183-3-3.
- KAUCIC, I. – SOHN, C. 2021. Mapping the cross-border cooperation 'galaxy': an exploration of scalar arrangements in Europe. In *European Planning studies*, Early Access, May 2021. DOI: 10.1080/09654313.2021.1923667
- KEOHANE, R. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press. 290 p.
- KEOHANE, R. – NYE, J. 1977. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little, Brown. 300 p. ISBN 978-0-3164-8936-2.
- KITSCHOLT, H. 1986. Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Countries. In *British Journal of Political Science*, Vol. 16, 1986, No. 1, ISSN 1469-2112, pp. 57-85, DOI: 10.1017/S000712340000380X.
- KRAMSCH, O. et al. 2004. Research on the Policy of the European Commission

- Towards Re-Bordering of the European Union. Project Study Report. Nijmegen: EXLINEA, 2004.
- LAČNÝ, M. – CIRNER, M. – SZÉKELY, G. 2019. Empirical research on perceptions of local CBC actors. In: LAČNÝ, M. – POLAČKOVÁ, A. (eds.): *Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine: Volume IV: Perceptions of local and regional actors*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019, s. 11-131. ISBN 978-80-555-2351-4.
- LAČNÝ, M. – POLAČKOVÁ, A. (eds.) 2019. *Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine Volume IV: Perceptions of local and regional actors*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019. 276 s. ISBN 978-80-555-2351-4.
- LAINE, J. 2014. Opportunities and Challenges of Non-State Dialogue Across the Russian-Finnish Border. In *Annales Scientia Politica*, roč. 3, 2014, č. 1, ISSN 1339-0732, s. 4-14.
- LOWENTHAL, A. F. 1999. United States – Latin American Relations at the Century's Turn: Managing the "Intermestic" Agenda. In FISHLOW, A. – JONES, J. (eds). *The United States and the Americas: A Twenty-First Century View*. New York & London: W.W. Norton & Company, 1999, pp. 109-136. ISBN 978-0-393-97447-8
- MAZÁK, J. 2016. Teórie sociálnych hnutí: Prieľadová studie (Sociologie na hranicích). In *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica*, Vol. 22, 2016, No. 2, ISSN 2464-7055, pp. 9-30, DOI: 10.14712/24647055.2016.13.
- McADAM, D. 1996. Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions. In: McADAM, D. – McARTHUR, J. – ZALD, M. (eds.). *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, pp. 23-40. ISBN 978-0-521-48039-0, DOI: 10.1017/CBO9780511803987.003.
- MEDEIROS, E. – RAMÍREZ, M. G. – OCSKAY, G. – PEYRONY, J. 2020. Covidfencing Effects on Cross-Border Deterritorialism: the Case of Europe. In *European Planning Studies*, Early Access, September 2020. DOI:10.1080/09654313.2020.1818185.
- MEYER, D. S. – MINKOFF, D. C. 2004. Conceptualizing Political Opportunity. In *Social Forces*, Vol. 82, 2004, No. 4, ISSN 0037-7732, pp. 1457-1492. DOI: 10.1353/sof.2004.0082
- MEYER, D. S. – STAGGENBOR, S. 1996. Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity. In *The American Journal of Sociology*, Vol. 101, No. 6, ISSN 1537-5390, pp. 1628-1660, DOI: 10.1086/230869.

- MÜLLER, K. B. 2014. Aktivní hranice a evropeizace veřejné sféry. Jak „stejný“ může být i „jiný“ a naopak. In *Sociológia*, roč. 46, 2014, č. 4, ISSN 1336-8613, s. 412-433.
- NEWMAN, D. – PAASI, A. 1998. Fences and Neighbors in the Postmodern World. Boundary Narratives in the Postmodern World. In *Progress in Human Geography*, Vol. 22, 1998, No. 3, ISSN 0309-1325, pp. 186-207, DOI: 10.1191/030913298666039113.
- NOVOTNÝ, L. 2021. Effects of 'covidfencing' on cross-border commuting: a case of Czech-German borderland. In *European Planning Studies*, Early Access, October 2021, DOI: 10.1080/09654313.2021.1986470
- NOVOTNÝ, L. – MAŠKARINEC, P. 2017. Evropská občanská iniciativa jako nástroj rozvoje občansko-politické participace pohledem konceptu struktury politických příležitostí. In *Sociológia*, roč. 49, 2017, č. 1, ISSN 1336-8613, s. 81-108.
- O'DOWD, L. 2002. The Changing Significance of European Borders. In *Regional and Federal Studies*, Vol. 12, 2002, No. 4, ISSN 1743-9434, pp. 13-36. DOI: 10.1080/714004774
- PAASI, A. 1991. Deconstructing Regions: Notes on the Scales of Spatial Life. In *Environment and Planning A: Economy and Space*, Vol. 23, 1991, No. 2, ISSN 0308-518X, pp. 239-256, DOI: 10.1068/a230239
- PAASI, A. 1998. Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows. In *Geopolitics*, Vol. 3, 1998, No. 1, ISSN 1465-0045, pp. 69-88. DOI: 10.1080/14650049808407608
- PACÁKOVÁ, V. et al. 2009. *Štatistické metódy pre ekonómov*. Bratislava: IURA Edition, 2009. 411 s. ISBN 978-80-8078-284-9.
- PERKMANN, M. – SUM, N. L. (eds.) 2002. *Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 266 p. ISBN 978-0-3339-1929-3, DOI: 10.1057/9780230596092_1.
- POPJAKOVÁ, D. 1995. Institutionalization and organizational shapes of transfrontier cooperation. In *Acta UMB – Geographical Studies No. 1*. BARAN, V. (ed.). The Boundaries and Their Impact on the Territorial Structure of Region and State. Banská Bystrica: Fakulta politických vied, 1995, s. 46-49. ISBN 80-88825-06-7.
- PROFANT, T. 2015. Slovenské mimovládne „rozvojové“ organizácie ako politickí aktéri. In *Sociológia*, roč. 47, 2015, č. 1, ISSN 1336-8613, s. 113-138.
- RUGGIE, J. 1993. Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations. In *International Organization*, Vol. 47, 1993, No. 1,

- ISSN 0020-8183, pp. 139-174, DOI: 10.1017/S0020818300004732.
- SCOTT, J. – MATZEIT, S., eds. 2006a. Lines of Exclusion as Arenas of Cooperation: Reconfiguring the External Boundaries of Europe – Policies, Practices, Perceptions. Executive Summary. EXLINEA.
- SCOTT, J. – MATZEIT, S., eds. 2006b. Lines of Exclusion as Arenas of Cooperation: Reconfiguring the External Boundaries of Europe – Policies, Practices, Perceptions. Final Project Report. EXLINEA.
- SCOTT, J. 2017. Constructing European Neighborhood: Critical Perspectives from EU-Ukraine Interaction and Civil Society Actors. In *Journal of Borderlands Studies*, Vol. 32, 2017, No. 1, ISSN 2159-1229, pp. 23-39. DOI: 10.1080/08865655.2016.1247651
- SOHN, C. 2014. Modelling Cross-Border Integration: The Role of Borders as a Resource. In *Geopolitics*, Vol. 19, 2014, No. 3, ISSN 2159-1229, pp. 587-608. DOI: 10.1080/14650045.2014.913029
- SPSS Tutorials. 2019a. How to Run Levene's Test in SPSS. Accessed February 4 2019. Dostupné na internete: <https://www.spss-tutorials.com/levenes-test-in-spss/>
- SPSS Tutorials. 2019b. Simple Overview Statistical Comparison Tests. Accessed February 4 2019. Dostupné na internete: <https://www.spss-tutorials.com/simple-overview-statistical-comparison-tests/>
- TARROW, S. 1998. *Power in Movement*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press. 271 p. ISBN 978-0-521-62947-0.
- ŠUŠKA, P. 2014. Politické a diskurzívne príležitosti lokálneho environmentálneho aktivizmu: prípad premien bratislavského ochranárstva. In *Sociológia*, roč. 46, 2014, č. 1, ISSN 1336-8613, s. 60-87.
- SZÉKELY, G. (ed.) 2019. *Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine III: Policies and practices of regional and local actors*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 214 s. ISBN 978-80-555-2350-7.
- VARADZIN, F. et al. 2005. *Regiony a vnější ekonomické vztahy*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava. 195 s. ISBN 80-248-0968-0.
- WALKER, I. 2010. *Research Methods and Statistics*. London: MacMillan. 200 p. ISBN 978-0-230-24988-2.
- ŽAC, M. 2020. Karpatský Euroregión. In *Annales Scientia Politica*, roč. 9, 2020, č. 1, ISSN 1339-0732, s. 50-61.